

De steen die alles was

INGMAR HEYTZE

De steen die alles was

Met illustraties van Ramon Verberne

NIJGH & VAN DITMAR AMSTERDAM 2004

www.heyze.nl

Copyright © tekst Ingmar Heytze 2004

Copyright © illustraties Ramon Verberne 2004

Vormgeving Nanja Toebak

Foto auteur Iris Loos

ISBN 90 388 3117 X

NUR 652/301

*F*erdinand Cheval woonde in Zuid-Frankrijk. Hij was postbode. Cheval liep elke dag met een tas vol brieven en pakjes over smalle, bochtige wegen en veldpaadjes van het dorpje Hauterives naar het gehucht Tersanne. Zoals je aan het landschap kon zien dat het ooit onder zee had gelegen, zo kon je aan Cheval zien dat hij schipbreuk had geleden. Je zag het in zijn gezicht, waarvan de rimpels en groeven zijn werkelijke leeftijd – Cheval was eind dertig, begin veertig – een jaar of tien vooruit waren. Je zag het als je in zijn ogen keek, die nog onmetelijk veel ouder waren. Zijn krachtige handen verraadden dat hij zich alweer jaren vasthield aan wat er nog

over was na de catastrofe: een betrekkelijk willekeurige verzameling van wrakhout, bijeengehouden door weinig meer dan een sterke wil. Wie hem langer kende wist waarom: Cheval had zowel zijn zoontje als zijn vrouw moeten begraven. Daarna had hij zich voorgenomen om van niemand meer te houden en niets meer te voelen, en in die twee voornemens was hij geslaagd.

Cheval kon de ronde lopen met zijn ogen dicht; zijn voeten voelden aan de bochten, de helling van de weg en het terrein tot op de stap nauwkeurig waar ze waren. Je had Cheval tijdens een maansverduistering van zijn bed kunnen lichten en hem geblinddoekt in de omgeving neer kunnen zetten – als het ergens op zijn route was, had hij zonder te ontwaken, met de vaste tred van een slaapwandelaar, de weg naar zijn bed weer weten te vinden, onderweg overal luchtpost en pakjes droomzand bezorgend.

Cheval sleepte zijn posttas door regen, hagel en sneeuw, onder grijze wolken of de stralend blauwe lucht, met een lange schaduw

van de winter- of de vroege lentezon, in een gouden gloed van de nazomer, puffend onder de koperen ploert van de hondsdagen of ijswolkjes ademend in de winter, door een betoverend wit sprookjeslandschap of tussen blauw bloeiende koren- en veldbloemen, door soezerige dorpsstraten, langs de witte en roze kalkmuren van de koele huizen, over het plein onder de schaduw van de grote plataan, langs het café en de oude mannetjes op hun verweerde bankjes. Hij kon ze de post net zo goed meteen in de hand geven in plaats van helemaal naar hun huis te lopen en die daar in de brievenbus te doen. Maar Cheval vond dat zo'n handelwijze afbreuk zou doen aan zijn beroep. Als hij daar eenmaal aan begon kon hij net zo goed elke dag zijn tas midden op het terras omkeren en een dubbele pastis bestellen. Een postbode die aan iedereen maar post overhandigt als hij hem toevallig tegenkomt, was voor Cheval geen postbode; een postbode hoorde iemand te zijn die er zorg voor draagt dat de post het opgegeven adres bereikt. Daar heeft de afzender voor

betaald, en dat is dan ook wat er dient te gebeuren. Cheval zei: ‘Als iemand zijn post in het café aan het plein wil ontvangen, moet hij zijn contacten en relaties maar een adreswijziging sturen.’

Toen Cheval klein was, had zijn vader tegen hem gezegd: ‘Zorg dat je later werk krijgt waar je iets mee hebt – iets dat alles voor je kan zijn. Iedereen heeft dat met iets anders, maar alles kan alles voor je zijn. Begrijp je wat ik bedoel? Toen ik zo oud was als jij, had ik al iets met deze boerderij, en de boerderij is alles voor me geworden. Voor jou is het misschien wel iets heel anders.’

Cheval had iets met post. Hij hield van de geur van bruine enveloppen, inpakpapier en henneptouw, de stempels en postzegels uit verre landen, de punctualiteit en zorg waarmee poststukken dienen te worden omringd, of het nu ging om een interessant uitziend pakje in vetvrij papier of om de abonnementsfactuur van de krant voor het café aan

het plein. Uiteraard stond er een goed geijkte brievenweger op het postkantoor, maar Cheval kon aan een poststuk voelen of het voldoende was gefrankeerd. Als een brief te zwaar was of zelfs helemaal geen postzegel bevatte, zag Cheval aan het handschrift op de envelop of hij een oogje dicht moest knijpen of niet. Het soort mensen dat altijd maar post in ongefrankeerde rouwenveloppen verstuurt onder het motto ‘weet ik wat ik doe in mijn smart’ vond geen genade in zijn ogen. Cheval had een fotografisch geheugen voor handschriften, en zo vaak in zijn leven heeft iemand nu ook weer niet de droeve plicht om rouwkaarten te schrijven – behalve als hij Ferdinand Cheval heet. Cheval wist wat voor post iedereen kreeg. Van de meeste brieven die hij rondbracht, kende hij de inhoud. En bij de brieven waarvan hij het niet precies wist, had hij er een aardig vermoeden van.

Ieder bijzonder mens heeft een ongewone jeugd gehad. Een jeugd waarin hem iets is onthouden, of waarin juist ergens te veel van

was. Zo komt je kindertijd als vanzelf in het teken van iets te staan. Chevals kindertijd stond in het teken van adem – die was hem onthouden. Hij haalde adem als een vogel, snel en oppervlakkig, met meer lucht in zijn borst dan in zijn buik. Cheval had het bijna elke nacht benauwd, want hij was allergisch voor de veren van de kippen op het erf en de veren van de ganzen in zijn beddengoed. Zijn luchtwegen gierden het uit als er te veel veren in de buurt waren. Alleen: hij wist zelf niet dat het aan die veren lag, en niemand anders in de familie kwam op het idee. Als de kleine Cheval 's nachts in zijn bedstee lag te vechten om lucht, droomde hij dat zijn adem naar de maan opsteeg als een gebed, maar nooit verder kwam dan de zoldering.

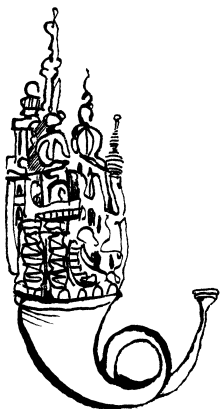
Cheval wist alles over postreglementen en uniformering. Hij kende de eed van postbode uit zijn hoofd. Hij voelde zich onderdeel van een onzichtbaar netwerk, dat heel Frankrijk omspande – hij wist dat elke werkdag maar liefst zevenentwintigduizend collega's, net als

hij, hun loodzware tas op de schouder hesen en aan hun ronde begonnen. Cheval had het gevoel dat al die schouders één grote schouder vormden, een Atlas-schouder waarop de correspondentie van het hele land rustte. Als hij zijn ronde liep prevelde hij vaak regels uit het handboek voor de postbode:

11

Kledingvoorschrift voor regionale postbodes derde klasse en distributie en plattelandspostbodes: Men draagt het blauwlinnen overhemd met knopen, bij de borst afgezet met twee rijen kleine knopen. De aansluitende rode kraag is neergeslagen, de zwartgelakte riem met gespsluiting aan de voorkant. De broek en de overschoenen zijn van sterke grijze wol in de winter, en 's zomers van grijs linnen. De groene wollen pet is van Russische stijl met rode stiksels op de naden, de klep en de voorkant zijn van gelakt leer. De plattelandspostbodes mogen 's zomers de pet vervangen door een strooien hoed, mits afgezet met een zwarte band waarop het woord "post". ' Of: *"post" woord het waarop band zwarte een met afgezet mits, hoed strooien een door vervangen pet de zomers 's mogen plattelandspostbodes...* ' Want hij kende de regels ook van achter naar voren.

Cheval had niet alleen weet van de officiële, maar ook van de ongeschreven regels en foefjes van het vak; dat een postbode een nieuwe pet bij voorkeur eerst een paar avonden thuis opzet, zodat hij geen hoofdpijn krijgt als hij zijn oude, versleten pet afdankt en de nieuwe de hele dag in functie dient te dragen. De pet was voor Cheval niet zomaar een hoofddeksel, het was het symbool waarmee hij zijn plaats in de wereld aangaf. Hij was Ferdinand Cheval, postbode. Als zijn pet een omgekeerd vangnet was voor gedachten die anders zouden vervliegen, dan zouden er tegen het einde van de dag louter rechtschappen, plichtsgetrouwe gedachten in de vestibule van Cheval te vinden zijn.

Cheval liep elke dag dezelfde ronde.
Tweeëndertig kilometer, dag in, dag uit.
Wat kon hij anders doen dan dromen?
Terwijl zijn voeten zonder enige bemoeienis
van Cheval hun weg vonden en de posttas zijn
schouder als een papieren anker naar de
aarde trok, droomde Cheval van een paleis.
Het was geen bestaand gebouw, maar een
majestueus, feeëriek droompaleis dat zijn
fantasie haast te boven ging, ontworpen met
alle verbeeldingskracht die een eenvoudige
postbode was gegeven. Het was een paleis

met grotten, torens, fonteinen, waterspuwers, tuinen, trappen, kantelen, toonzalen en beeldengroepen. Chevals gedroomde paleis was een meesterstuk. Het was een eerbetoon aan architectuur uit vroeger tijden. In zijn dromen liep Cheval ernaartoe, eromheen, erdoorheen, de trappen op en af, hij dronk uit de fontein en keek naar de prachtigste beelden, hij sliep op de binnenplaats onder de sterren. Terwijl hij met zijn hoofd in zijn paleis zat, liepen zijn voeten vanzelf zijn ronde en deden zijn handen automatisch de post in de bussen.

Cheval had geen mooie, plechtige stem. Hij praatte een beetje schor en hij stotterde licht, omdat hij als kind meestal te weinig lucht had gehad om een zin helemaal af te maken. Hij had al jong ontdekt dat als je halverwege een zin stopt om adem te halen, iemand anders het gesprek overneemt. Wie stottert blijft aan het woord. Cheval was niet spraakzaam. Maar als hij wat zei, wilde hij niet onderbroken worden door een ander en zeker niet door zichzelf.

Het is voor een postbode tegen de regels om post te lezen, behalve als de ontvanger daar zelf om vraagt. Veel mensen in het dorp konden niet lezen, omdat ze nooit op school hadden gezeten. Dat probeerden ze elke dag weer te verbergen door omstandig op hun kleding te kloppen en te verklaren dat ze hun bril kwijt waren, of ze zeiden dat ze last van hun ogen hadden door wat er allemaal uit de platanen waaide en door de pluizen van de paardebloemen in het hoge gras. En dan mompelden ze iets over een familiekwaa. Cheval knikte ernstig en las de post voor. Hij bleef zijn leven lang verwonderd over het feit dat de meeste mensen de intimiteit van hun correspondentie liever delen met een postbode dan met hun eigen burens of familie.

15

Cheval liep elke dag zijn tweeëndertig kilometer van het bureau tot aan het laatste huis van het dorp. Een dienstfiets was handig geweest. Alleen, die waren er nog niet. Het was 1878. Maar de beweging was goed voor zijn gestel – hij was geen dag meer ziek

geweest sinds hij postbode was geworden. Wat een monnik met zijn klooster, pij en vespers heeft, had Cheval met het postkantoor, brieven en zijn ronde. Hij zou dan ook nooit zijn hertrouwd, als er niet een schrijver uit Parijs zo verliefd was geworden op een vrouw in het dorp dat hij haar bedolf onder de liefdesbrieven.

De vrouw heette Marie. Hoe ze precies met de schrijver in contact was gekomen en wat er precies was gebeurd, wisten zij alleen. Ze ging er stoïcijns mee om: ze moedigde de brievenstroom uit de stad niet aan en ze keurde hem niet af. Ze schreef ook niet terug, zelfs geen kaartje met 'Je boekt vooruitgang' of 'Laat mij met rust'. Cheval had het idee dat Marie de brieven zag als vanzelfsprekend en onontkoombaar; ze waren er gewoon altijd, net als de tijd en het weer, en ze waren even ongeschikt om mee in debat te gaan. Toch wilde ze altijd weten wat erin stond. Bijna elke dag liep Cheval Maries tuinpad op met een geparfumeerde brief van de schrijver uit Parijs. Marie noodde Cheval binnen en schonk een glas

wijn voor hem in. Hoewel hij niet begreep hoe een vrouw de liefde van een schrijver kon winnen als ze zelf niet kon lezen, legde Cheval zijn pet op tafel en las de brief voor zo goed hij kon, terwijl Marie aandachtig luisterde. Hij schaamde zich dat hij geen warme, diepe stem had, maar het geluid van een schorre kraai. Bovendien voelde hij zich altijd een beetje opgelaten. Het waren immers niet zijn eigen zielenroerselen die hij zat voor te lezen, maar de monologues intérieurs van een artistieke, verliefde dwaas die hij niet eens kende.

17

*Laat me lang, heel lang, de geur van je haren
opsnuiven, laat me er mijn hele gezicht in dompelen,
als een dorstig man in het water van een bron, en ze
met mijn hand heen en weer wuiven als een welrie-
kende zakdoek, om herinneringen uit te schudden in
de lucht.*

*Als je eens wist wat ik allemaal zie! Wat ik alle-
maal voel! Wat ik allemaal hoor in je haren! Mijn
ziel laat zich meevoeren op geuren zoals de ziel van
anderen op muziek.*

*Je haren bevatten een volledige droom, vol zeilen en
masten; ze bevatten weidse zeeën waarvan de moes-
sons me naar streken met een heerlijk klimaat voeren,
streken waar de hemel blauwer en dieper is, waar de
lucht doordrenkt is van de geur van vruchten, bladeren
en mensenhuid.*

*In de oceaan van je haren bespeur ik een haven
waar het wemelt van weemoedige zeemansliederen,
van sterke mannen uit de hele wereld en van allerlei
soorten schepen, die met hun ranke, ingewikkelde
opbouw afsteken tegen een onmetelijke hemel waar de
eeuwige warmte ligt te genieten.*

*Als ik je haren streel vind ik de loomheid terug van
de lange uren die ik doorbracht op een divan in een*

hut op een sierlijk schip, gewiegd door de onmerkbare deining van de haven, tussen potten met bloemen en verfrissende waterkruiken.

In de brandende haard van je haren snuif ik de geur op van tabak, vermengd met opium en suiker; in de nacht van je haren zie ik het oneindige azuur van de tropen fonkelen, op de donzen kusten van je haren bedrink ik me aan een geurmengsel van teer, muskus en kokosolie.

Laat me lang op je zware, zwarte vlechten bijten. Als ik je veerkrachtige, weerbarstige haren tussen mijn tanden neem, is het net of ik herinneringen eet.

*Mille fleurs,
Je Charles*

Dat soort brieven. En Cheval moest het maar allemaal uit zijn mond zien te krijgen! Terwijl hij de meest hijgerige onzin zat te debiteren alsof hij de waterstanden voorlas, keek hij vanuit zijn ooghoeken naar Marie en vond haar mooi. Niet op de overspannen manier van de schrijver uit de Parijs, maar echt mooi, zoals een eenvoudige man een eenvoudige vrouw

mooi kan vinden, zonder de halve ark van Noach en het hele Hooglied erbij te hoeven halen. Als hij de brief uit had dronk hij de wijn op met de routine waarmee een ander zijn jas aantrekt, zette zijn pet op en vervolgde zijn ronde. Na drie maanden en achtenzestig brieven trouwde Marie met Cheval, een paar dagen nadat ze hem had bekend dat ze prima kon lezen en schrijven, en trok bij hem in. De nieuwe bewoner van haar huis zette op elke liefdesbrief een groot kruis door het adres, schreef erbij: 'adres onbekend' en: 'retour afzender' en gooide hem weer op de post. Cheval had geen andere keus (en vermoedelijk ook geen ander verlangen) dan deze brieven volgens de postreglementen af te handelen en ze terug te sturen naar Parijs. De stroom brieven kwam langzaam tot stilstand. Drie maanden na de laatste brief kwam er een rouwenvelop met een ander handschrift. Ook deze brief ging retour afzender.

Cheval was veranderd, nu hij ontdekt had dat hij weer in staat was om van iemand te houden. Hij was geen verzegeld pakket meer,

maar een oester die elke dag een stukje verder openging, en wie goed in zijn ogen keek zag dat er in de schaduw van zijn hart een parel lag te glimmen. Toen een jaar later Alice werd geboren, was Cheval de gelukkigste postbode ter wereld. Voor het eerst in jaren had hij een goed bericht om per post te versturen. Hij liet roze kaartjes drukken en bracht ze persoonlijk rond door het hele dorp. Omdat hij dat onder werktijd deed, had hij ze wel gefrankeerd (tegen het lage tarief, want het was tenslotte drukwerk) om zich niet te compromitteren.

21

Op een warme aprildag in 1879 struikelde Cheval over een steen. Hij zette zijn tas neer, raapte de steen op en bekeek hem. De steen had een vreemde vorm. Hij nam alle aan-

dacht van Cheval in beslag. Cheval had lopen dromen van zijn paleis toen hij over de steen struikelde, en nu was het net alsof de steen zich had losgemaakt uit de gedroomde muur van het paleis. Het was een vreemde ervaring om een droom met een klein gat te hebben, en wat er in dat gat hoorde, fysiek in je hand te houden.

Cheval keek naar de steen en dacht na. Voor het eerst van zijn leven vroeg hij zich af hoe hij al die tijd met zijn uitpuilende leren tas door het bestaan had kunnen sjouwen, brieven in bussen duwend, pakjes overhandigend, met schorre stem post declamerend, zijn dagen slijtend onder de onbarmhartige zon, zonder dat hij ooit van het bestaan van deze steen had geweten. Cheval keek naar de steen. Het was of de steen terugkeek. De steen werd alles voor hem. Cheval kreeg het gevoel dat hij een planeet in zijn handen had, een bouwwerk, een miniatuurpaleis. Cheval stopte de steen in zijn zak, tilde zijn tas weer op zijn schouder en vervolgde zijn ronde. Bij elke brief die hij uit zijn tas pakte, voelde hij de

steen tegen zijn elleboog drukken. Het was of die gloeide in zijn zak, zoals de eieren die hij vroeger moest rapen nog warm waren van de kip die erop had gezeten en van het leven dat erin school.

23

Wat voor ieder ander een steen als alle andere zou zijn geweest, werd voor Cheval het zaad van een visioen: het ideale paleis waar hij al tien jaar van droomde, een bouwwerk waarin alle bouwstijlen van de wereld zouden samenkomen. Er moest een Egyptische tombe in! Een hindoetempel! Een Arabische moskee met minaretten! Een Zwitsers chalet! Een barbaarse toren! Een bron van eeuwige jeugd! Er moesten trappen in met leuning en waar je vanaf kon roetsjen en geheime nissen om je in te verstoppen en een sarcofaag waarin Cheval wilde gaan genieten van de eeuwige stilte en rust die hem ten deel zouden vallen als het allemaal klaar zou zijn – als het hem zou lukken om het te bouwen. Cheval keek om zich heen. Hoeveel stenen zouden ervoor nodig zijn om zijn visioen werkelijkheid te maken? Tien-

duizend? Honderdduizend? Waar moest hij al die stenen vandaan halen? En als hij ze al kon vinden, hoe moest hij er dan een paleis van bouwen? Hij had nog nooit een troffel in zijn hand gehad! Hoeveel jaar zou dat hem wel niet kosten? Het was onmogelijk! Bovendien was het maar een droombeeld. Waarom zou hij het paleis ook echt moeten bouwen? Wat had hij daarmee te bewijzen? Hij was al tien jaar postbode, hij wist helemaal niets van architectuur! Alles wat hij om zich heen zag waren boerderijen en eenvoudige woonhuizen, alles zo rechthoekig rechtaan als maar kon. Cheval was nog nooit de streek uit geweest. Het indrukwekkendste gebouw dat hij met eigen ogen had gezien was de dorpskerk van Hauterives, niet ver van het café. Dat was alles! Het enige wat hij van bijzondere gebouwen wist, had hij gezien op ansichtkaarten die niet eens voor hem bestemd waren geweest! Hij was drieënveertig en net weer vader geworden, hij had zijn gevoel terug, hij kon weer liefhebben – dit was bepaald niet de tijd voor wilde ondernemingen en luchtkastelen!

Cheval had goed onthouden wat zijn vader hem had verteld: ‘Zorg dat je later werk krijgt waar je iets mee hebt, iets dat alles voor je kan zijn.’ Hij was vergeten erbij te zeggen hoe beangstigend het kan zijn als je plotseling, halverwege je leven, iets ontdekt dat alles voor je is. Al het andere komt op losse schroeven te staan. Wat moest hij met de bespottelijke ambitie om in zijn eentje een paleis te bouwen? Cheval wilde er niet aan. Hij merkte dat hij niet meer gestaag wandelde, maar dat zijn voeten waren begonnen met draven. De steen bonkte tegen zijn ribben als een hard, koortsachtig gloeiend tweede hart. Cheval voelde zijn eigen hart van vlees en bloed in zijn keel kloppen. Hij merkte dat hij ademhaalde zoals vroeger, als een vogel. Cheval voltooide zijn ronde in een absolute recordtijd, stoof naar huis en gooide de deur achter zich dicht.

25

Die avond was Cheval nog zwijgzamer dan anders. Hij stopte Alice in, kuste Marie, draaide zich om en sliep in zodra zijn hoofd het kussen raakte. Maar hij droomde dat de

steen zich loswoelde uit de zak van zijn uniformjas, als een vluchtige kus langs zijn lippen streek en het raam uit zweefde – en toen hij 's ochtends wakker werd, lag de steen naast zijn oor op het kussen.

De volgende dag kwam Cheval weer langs de plaats waar hij de steen had gevonden. Er lag nog een steen. En nog een. De ene nog mooier dan de andere. Elke steen was alles voor hem. Cheval kon er niet meer omheen: hij zou het paleis waar hij al tien jaar van droomde, werkelijkheid maken. Hij stopte de stenen in zijn leren posttas en zei bij zichzelf: 'Als de natuur dan zo graag een gebouw wil maken, zal ik het metselwerk en de architectuur verzorgen.'

Vanaf de dag dat hij was gestruikeld had Cheval niet alleen iets met post, maar ook met stenen. Hij zei: 'Een steen is vastberaden in zijn vorm; hij is alles wat hij zijn wil. Stenen bloeien niet en gaan niet dood. Zelfs met de zwaarste moker kun je ze hooguit vermenigvuldigen. Stenen liggen onverstoort voormalige rots of rivierbedding te zijn. Of ze nu een muurtje tussen twee achtertuinen zijn of onderdeel van een bouwwerk dat kan worden gezien vanaf de maan, laat ze Siberisch. Het kan stenen niet boeien of ze naar Rome voeren of wat onbeholpen een willekeurig weiland in schutteren. Dat brengt ze geen seconde uit hun humeur. Stenen zijn tevreden met liggen waar ze liggen. Ze hoeven niet vooruit te komen in de wereld. Welke bespottelijke ambitie van een mens ze ook liggen in te lossen: het interesseert ze niets. Stenen zijn daar niet mee bezig. Laat staan dat ze beschikken over idealen. Of ze nu in de muur van het cachot zitten of in een zuil van de Notre Dame, zal ze een zorg zijn. Mededogen? Stenen kijken je niet-begrijpend aan.

Je kunt hier en nu sterven waar je staat; geen steen zal een traan om je laten. Zo ben ik ook. Mijn wilskracht is net zo onverzettelijk als de hardheid van een steen. Van stenen zal ik een bouwwerk maken dat uniek is in de hele wereld, wat zeg ik – uniek in het universum. Chevals Ideale Paleis van de Verbeelding.’

Wie goed luisterde, kon de sterren horen lachen. ‘Het Ideale Paleis, uniek in het universum. Hoe verzint die man het?! Is er grotere onzin denkbaar? Iedereen is uniek in het universum. Jij ook. Wij ook. Elke steen van een paleis ook. Elke steen is een paleis. Of nee, het is nog erger: elk paleis is maar een steen. Elke steen is een universum op zichzelf. Wij kunnen het weten, wij zijn zelf omringd door grote stenen. Die postbode gaat geen paleis bouwen, hij herschikt tienduizenden, misschien wel honderdduizenden kleine paleisjes tot een groter paleis; het is louter een kwestie van schaal en tijd. Hij kan het net zo goed laten!’ En toen ze dat gezegd hadden, hingen ze een tijdje zelfgenoegzaam naar Cheval te knipogen aan het Franse firmament. ‘Aan de

andere kant,' zeiden de sterren tegen elkaar, 'je kunt natuurlijk *alles* net zo goed laten. Dus dan kun je het ook net zo goed doen. Leg het ons ook allemaal maar niet verder uit, postbode op je onbeduidende planeetje! Je kunt je tong beter sparen voor het likken van postzegels. Je weet zelf niet eens wat je doet. Vul je zakken met stenen, want goud zit er blijkbaar niet in – en bouw dat miezerige paleisje van je.'

29

Het werd de bewoners van de streek al snel duidelijk dat hun postbode zich anders gedroeg dan anders. Hij zeulde niet alleen zijn posttas mee op zijn ronde, maar bukte ook geregeld om stenen op te rapen, die hij in de zakken van zijn uniform stopte. Later zagen ze hem zelfs met manden vol stenen sjouwen, en soms wel kilometers omlopen. 'Hij is gek geworden!' fluisterden ze tegen elkaar. 'Hoe zou dat komen?'

Iemand dacht dat het misschien lag aan zijn pet. 'Als je te lang onder de brandende zon loopt met zo'n pet op je hoofd, gaat het natuurlijk koken tussen je oren.' Een van de stamgasten van het café had Cheval altijd al een beetje vreemd gevonden, met zijn rare stem en zijn onwil om je de post gewoon in de hand te geven als je hem tegenkwam. 'Dat soort dienstklopperig gedrag geeft eigenlijk al aan dat iemands geestelijke gezondheid aan een zijden draadje hangt,' zei de stamgast. 'Dan hoef je bij wijze van spreken maar één keer over een steen te struikelen, en dan knapt het...' Weer iemand anders zei: 'Welnee, het

komt doordat hij elke dag dezelfde ronde loopt. Hoe zou jij je voelen als je tien jaar lang elke dag dezelfde wandeling maakte, een wandeling van zeven, acht uur lang? Natuurlijk wordt een mens daar excentriek van.'

31

'Jullie hebben het allemaal mis,' zei de dokter van het dorp. 'Cheval is niet alleen weduenaar, hij heeft ook nog eens zijn eerste kind moeten begraven. Dat heeft hij nooit goed kunnen verwerken. Nu hij opnieuw is getrouwd en bovendien een kind heeft gekregen, komt dat allemaal weer bij hem boven. Als jullie hem morgen zien, moeten jullie maar zeggen dat ik graag wil dat hij een keer langskomt, dan zal ik hem wat valeriaan geven tegen zijn zenuwzinking.'

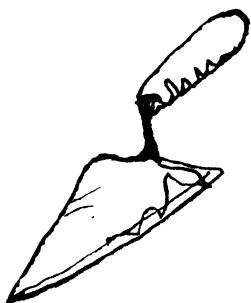
Maar Cheval ging niet naar de dokter om valeriaan te halen; hij voelde zich prima, en wat de mensen in het dorp dachten kon hem niet schelen. Als mensen zo nodig wilden denken dat hij een dwaas was die zijn tuin vulde met rare stenen, dan moest dat maar.

Hij voelde ook niet de behoefte om iemand van replek te dienen – Cheval wist zelf niet zo zeker of hij wel goed bij zijn hoofd was. Wie bouwt er nu zo'n enorm bouwwerk van bijeengeraapte stenen in zijn achtertuin? Maar hij had de beslissing om met zijn onderneming te stoppen of ermee door te gaan, allang niet meer in eigen hand. Cheval zei: 'Ik ben een man van eenvoudige komaf en ik verricht eenvoudig werk. Maar mijn paleis bouw ik vanuit het brandende verlangen om te laten zien wat een mens, één enkel mens, kan bereiken met onverzettelijke wilskracht en engelengeduld. De grote Napoleon zei het al, en ik zeg het hem na: het woord "onmogelijk" bestaat niet, of het zou in elk geval niet mogen bestaan.'

In 1881 was de vijver met cascade klaar. Cheval noemde hem: de Bron van het Leven. Tussen 1882 en 1884 groef hij de Egyptische tombe. De tien jaar daarna wijdde hij zich aan de constructie van het Egyptische monument (mét twee beelden van mummies erin), de Tempel der Natuur, de Barbaarse

Kusttoren, en vele, vele andere onderdelen van zijn visioen.

Cheval wist van doorzetten. Hij bleef zijn dagelijkse ronde maken met zijn posttas en de manden op zijn rug. Hij liep per dag zeker tien kilometer om op zoek naar bijzondere stenen. Hij vond een zachte, vaalrode steensoort die geschikt was voor de beelden. Hij vond schelpen voor de decoratie. In de rivier vond hij harde, gladde, ronde stenen voor de hindoetempel en de buitenmuren. Als zijn postronde erop zat en hij thuis had gegeten, ging hij 's avonds met zijn kruiwagen weer stenen ophalen. Cheval werkte dag en nacht door. Nu kon zijn lichaam het nog aan, nu had hij er de kracht nog voor. Wie weet hoe lang hij het vol zou kunnen houden? Tot zijn vijftigste? Zijn zestigste? Tot na zijn pensioen? Zou hij tijd van leven hebben om zijn paleis af te maken? De sterren zwegen als hij naar boven keek.

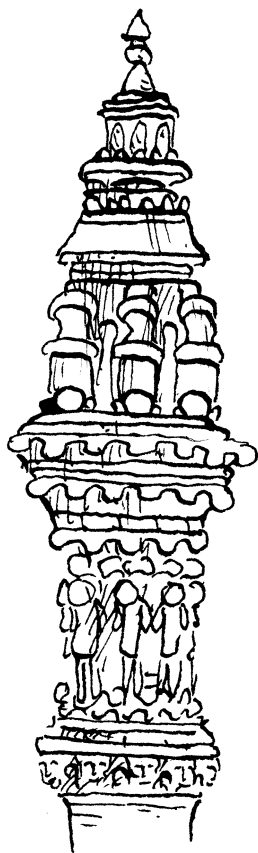
1887. Alice was zeven en hielp Cheval met het roeren van cement en het splijten van stenen, zodat ze beter in de muren zouden passen. ‘Waarom doe je alles eigenlijk zelf?’ vroeg ze. ‘Is er niemand die je wil helpen?’

Voor Alice was het heel normaal dat haar vader een paleis bouwde; ze kende Cheval niet anders dan sjouwend met zijn posttas en zijn stenen, rondbanjerend met zijn kruiwagen, metselend, wikkend en wegend, met grijs stof op zijn kleren en in zijn haar. Het kwam niet in haar op dat iemand Cheval gek zou kunnen vinden vanwege zijn Ideale Paleis, en dat het nog gekker zou zijn om hem

daarbij te helpen. Cheval zei: 'Ik doe alles zelf, omdat ik zelf de eerste steen heb gevonden. Elk bouwwerk heeft een eerste steen. Maar ik vind het niet eerlijk dat alleen die eerste steen feestelijk wordt gelegd, met toespraken en champagne, en dat alle andere stenen er naamloos en anoniem na worden gelegd. Het is maar een ritueel, dat weet ik ook wel. Maar in mijn paleis is elke steen de eerste steen. Zoals ik alles wat ik denk ook zelf moet bedenken, moet ik alle stenen voor mijn paleis ook zelf vinden en op hun plek leggen. Begrijp je wel?'

35

En Alice knikte.

Maart 1894: Alice begint te hoesten en sterft binnen een week. Ze is veertien jaar.

Cheval en Marie weten niet meer hoe ze van het ene ogenblik naar het volgende moeten komen. Ze moeten leren alles zonder Alice te doen: eten, ademen, slapen, lopen, praten. Praten lukt Cheval niet meer, niet tegen zichzelf en niet tegen zijn vrouw. In plaats daarvan schrijft hij zichzelf een brief.

37

Beste Ferdinand,

Wat had ik nu met mezelf afgesproken toen de kleine Victorin en Rosalie doodgingen? Ik zou niets meer voelen en van niemand meer houden. En toen moest ik zo nodig al die rare brieven voorlezen aan Marie en trouwen en Alice verwekken en weer gelukkig worden. En nu is Alice dood en voel ik alle pijn in het universum. Ik wil het paleis stukmaken, en daarna wil ik zelf dood. Maar dat kan niet, want Alice heeft ook aan het paleis gebouwd. Ik kan niet breken, ik mag niet sterven, ik moet bouwen. Laat die verdomde post

zichzelf maar bezorgen. Mijn brieven aan Alice zijn ook onbestelbaar. Een grafzerk heeft geen brievenbus!

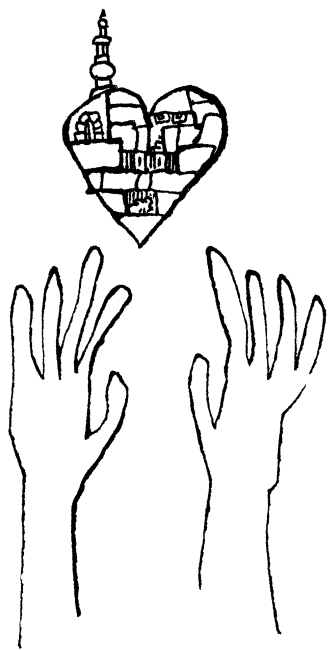
De gelukkige postbode Cheval bestaat niet meer. Ik groei maar mee met wat ik worden zal. Ik ben niets meer, alleen nog mijn wil. Ik heb niets meer te bewijzen, ik ben het bewijs. Ik heb hitte en kou doorstaan en de elementen getrotseerd. Mijn wilskracht is zo hard als de rotsen waarmee ik mijn paleis bouw. En die rotsen zijn bijna zo hard als diamant – het zijn mijn gestolde tranen.

Ferdinand, ik heb iets vreemds ontdekt. Zolang ik doorbouw aan mijn paleis gaat de tijd ook door. Houd ik op, dan staat hij stil en stort ik in waar ik sta. Dus bouw ik. De rest van mijn leven, als het moet, om de tijd maar vooruit te jagen. Ik moet zoveel mogelijk tijd tussen de dood van Alice en het hier en nu zien te krijgen. Ik heb geen andere keus dan zo hard mogelijk te werken en zo oud mogelijk te worden. Alles wat ik van nu af aan doe, ligt in de rede, niet meer in het gevoel. Van Marie houden, of zelfs maar iets voor haar voelen, gaat niet meer. Ik zal haar dat elke dag moeten vertellen door geen woord meer tegen haar te spreken. Ik breng het niet op. Jij weet net zo goed als ik dat ik niet ben gezegend met de gave van

het woord. Dat vind ik ook niet erg. Woorden zijn geen stenen. Schrijf op dat je woorden tekortkomt, en je hebt er alweer een paar gevonden. Kijk om je heen en zeg dat je geen stenen ziet – dan verschijnen er niet plotseling stenen. Schrijven is dus eigenlijk een vorm van liegen; zelfs het allermooiste woord heeft nog nooit één steen op een andere gekregen. Wie schrijft die blijft? Onzin. Je kunt je hele leven opschrijven in één enkel schriftje, dan ga je dood en raakt dat schriftje zoek. Einde oefening. Het slaat nergens op. Wat is er nog over van Alice, nu ze dood is? Nee, iets bouwen waar mensen niet zomaar omheen kunnen, iets wat ze zullen moeten slopen om ervanaf te komen, dat is het enige dat nu nog zin heeft.

Nog vijf jaar, zes maanden, een week en drie dagen bouwen, dan draait de eeuw voorbij met een zware klik. En ik zal nog altijd verder bouwen, om de wijzers van de klok vooruit te schoppen, om niet in het gestolde moment te hoeven blijven waar alle wijzers stilstaan en de wereld als een loden bal aan mijn voeten hangt.

*Hoogachtend,
Cheval*

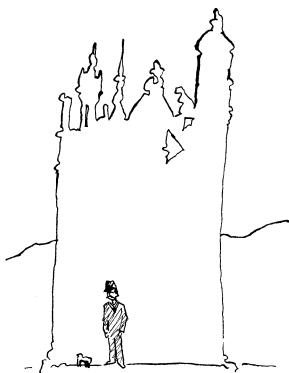
Het is 1912. Een dag als alle andere. Cheval is oud geworden en zijn paleis is klaar. Na zijn pensioen is hij niet gaan jagen, vissen, biljarten of kaartspelen – hij werkte liever aan zijn paleis. In 1895 heeft hij de hindoetempel voltooid, in 1889 is de oostkant klaar, in 1904 de westkant. Om de tijd verder te laten verstrijken heeft Cheval nog een muur om het paleis heen gebouwd, maar nu kan er werkelijk geen steen meer bij. Het paleis is klaar, Cheval is al zestien jaar met pensioen, het is nog altijd hier en nu en Alice is nog altijd dood.

41

Cheval zegt: ‘Het is precies zoals ik het in mijn hoofd had, en toch is het totaal anders geworden. Het is niks waard, want alles wat me lief was is weg. Wat kan het mij schelen dat ze nu uit heel Frankrijk komen om mijn bouwwerk te zien? Dit paleis is een lege huls. Het heeft geen ziel. Weet je hoe dat komt? Stenen bloeien niet en gaan niet dood. Zelfs met de zwaarste moker kun je ze hooguit vermenigvuldigen. Stenen liggen onverstoorbaar voormalige rots of rivierbedding te zijn. Of ze nu een muurtje tussen twee achtertuinen

zijn of onderdeel van een bouwwerk dat kan worden gezien vanaf de maan, laat ze Siberisch. Het kan stenen niet boeien of ze naar Rome voeren of wat onbeholpen een willekeurig weiland in schutteren. Dat brengt ze geen seconde uit hun humeur. Stenen zijn tevreden met liggen waar ze liggen. Ze hoeven niet vooruit te komen in de wereld. Welke bespottelijke ambitie van een mens ze ook liggen in te lossen: het interesseert ze niets. Stenen zijn daar niet mee bezig. Laat staan dat ze beschikken over idealen. Of ze nu in de muur van het cachot zitten of in een zuil van de Notre Dame, zal ze een zorg zijn. Mededogen? Stenen kijken je niet-begrijpend aan. Je kunt hier en nu sterven waar je staat; geen steen zal een traan om je laten. Alleen in zeldzame gevallen zal er, heel misschien, een klein meisje stenen huilen.'

En Alice knikt ernstig.

Cheval werd achtentachtig jaar. Hij was dertig toen hij begon met zijn werk als postbode en drieënveertig toen hij over de steen struikelde. De tweede helft van zijn leven besteedde hij voornamelijk aan het uitbroeden van zijn visioen: bijna drieëndertig jaar ofwel tienduizend dagen, alles bij elkaar zo'n drieënnegentigduizend uur werk.

Het paleis is zesentwintig meter breed, veertien meter diep en acht tot tien meter hoog. Het bevat vier stenen wenteltrappen en een enorme hoeveelheid beelden van historische en mythische figuren, vogels, slangen, zoogdieren, bomen en planten. Tussen 1914

en 1922 bouwde Cheval als toegift op zijn paleis de Tombe Van De Eindeloze Stilte En Rust op het kerkhof van Hauterives. Daar werd hij in 1924 begraven. Hij ligt er samen met Alice, Marie, Rosalie en Victorin.

Cheval heeft nooit verteld waarom hij bouwde – in ieder geval deed hij het niet om gelukkiger te worden. Bouwwerken worden gebouwd en blijven staan of storten in, geluk drukt een kus op je lippen en zweeft verder; zo dacht Cheval er in elk geval over. Alleen als het stormde, kreeg hij een gevoel dat bij geluk in de buurt kwam: ‘Als het stormt komt de wind mijn adem terugbrengen.’

VERANTWOORDING

Voor dit verhaal is dankbaar gebruikgemaakt van het radioverhaal *Het hoofd van Ferdinand Cheval*. De alinea met postreglementen is letterlijk overgenomen uit het radioverhaal. Het betreft een vertaling van de originele Franse postreglementen uit de tijd dat Cheval postbode was.

Een mini-autobiografie van Cheval is te vinden in nummer 38 van het tijdschrift *Raw Vision*, lente 2002, Londen.

De goede lezer vindt in de tekst over de pet van Cheval het gedicht 'De hoed' van Hagar Peeters terug, uit: *Genoeg gedicht over de liefde vandaag*, Podium, Amsterdam 1999.

Het indragen van de pet is afkomstig uit de film *Il Postino* uit 1994, geregisseerd door Michael Radford.

De liefdesbrief van de schrijver uit Parijs is in werkelijkheid het prozagedicht ‘Een halfroond in je haren’ van Charles Baudelaire, in de vertaling van Menno Wigman, met toestemming van de vertaler overgenomen uit *Wees altijd dronken! Franse prozagedichten uit het fin de siècle*, Uitgeverij Voetnoot, Amsterdam 1998.

Alle illustraties zijn op verzoek van Ingmar Heytze gemaakt door Ramon Verberne,
www.ramonverberne.nl